

УДК 821.161.2 (477.85/87)

ББК 83.3 (4Укр)

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ВИДАТНІ ПОСТАТІ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

О. П. Дідик

*Інститут українознавства ім. Ів. Крип'якевича НАН України, м. Львів;
тел. +380(322)62-25-13*

Розглядаються окремі постаті в історії української фольклористики, їх внесок у цю гуманітарну галузь науки, вивчаються концепції їх досліджень.

Ключові слова: *українська фольклористика, культурно-історична школа у фольклористиці, романтизм, позитивізм.*

Українська фольклористика є досить молодою, але вже дуже багатою визначними працями та іменами наукою. Саме це і намагався показати автор книги «Нариси до історії української фольклористики» (К.: Знання, 2009, – 301 с.) Я.І.Гарасим. Інформацію у цьому навчальному посібнику подано справді у нарисовому плані: з елементами наукової публіцистики, роздумами, домислами. Але, незважаючи на це, автор усі свої думки підтверджує цитатами із загальноновизнаних відомих праць. Посібник складається з передмови, чотирнадцяти глав, питань для самоконтролю та списку використаної літератури. Також питання для самоконтролю подано після кожної глави, що повинно допомогти читачеві краще засвоїти матеріал.

У передмові автор визначає мету лекційних і практичних занять з цього курсу. Зокрема, це: забезпечення ґрунтовного усвідомленого засвоєння чільних фольклористичних праць, які акумулюють результати поступу наукових студій над фольклором; з'ясування теоретичних положень провідних методологічних концепцій у їх історичному розвитку та ознайомлення з науковими засадами академічних шкіл в українській фольклористиці. У цьому навчальному посібнику проаналізовано науковий доробок таких дослідників усної словесності: М.Максимович, О.Бодяньський, П.Куліш, М.Костомаров, О.Потебня, М.Драгоманов, І.Франко, М.Грушевський, Ф.Колесса, І.Денисюк. Головна увага приділяється вивченню засадничих основ, гарантом висвітлення цієї події у культурно-історичній школі та її представників.

Починає книгу автор із розкриття історії дослідження наукової методології культурно-історичної школи у фольклористиці. Своєю метою автор тут бачить спростування уявлення про те, що наші фольклористи мали великі здобутки лише на емпіричному рівні – у виданні колосального «сирого» матеріалу», а дуже мало зробили для його осмислення – для аналізу й синтезу. Саме тому Я.І.Гарасим називає й аналізує найвідоміші праці з історії української фольклористики, роблячи, проте, ви-

сновок, що окремого спеціального науково-методичного видання з історії української фольклористики немає, а тому будь-які дослідження на цю тему є необхідними, зокрема і рецензоване.

Наступним великим питанням, яке розглядається у посібнику, є становлення моделі української культурно-історичної школи у фольклористиці доби романтизму, Щоб з'ясувати сутність генотипу української культурно-історичної школи, необхідно описати її загальноєвропейську модель, тому автор визначає основні засади позитивізму як теоретичного підґрунтя культурно-історичної школи. Далі у логічній причинно-наслідковій послідовності розкривається еволюція культурно-історичних ідей у процесі розвитку філософської думки, а також подано оцінку вчених-романтиків естетичної вартості фольклору та проаналізовано проблему генетико-естетичних взаємин пісенного фольклору і художньої літератури.

Першим теоретиком культурно-історичної школи названо Михайла Максимовича, який вже у вступних заувагах до першого впорядкованого народнопісенного збірника «Малоросійськія песни» сконденсовано сформулював стрижневі проблеми тогочасної фольклористики і розпочав своєю діяльністю романтичну стадію українського словеснознавства, до якої у книзі віднесено також таких видатних учених: Осип Бодяньський, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров. Автор робить висновок, що фольклористи-романтики висловили глибокі думки методологічного характеру щодо кардинальних проблем, дослідження усної народної творчості, які системно утворюють модель наукової школи. Позитивним у посібнику є виділення основних думок, складання схем концепцій вчених. Зокрема, аналізуючи костомарівський підхід до вирішення проблеми історичної детермінації українських народних пісень, накреслено приблизну схему його концепції історизму: 1. Деабсолютизація пісень як безперервних історичних документів. 2. Розмежування українських і російських історичних пісень, яке базується на історичній відмінності формування двох народів. 3. Проголошення участі народу в історичних подіях основним гарантом висвітлення цієї події у фольклорі. 4. Необхідність критичного відбору пісень і вилучення фальсифікатів.

Наступною стадією розвитку культурно-історичної школи розглядається позитивістська стадія. Серед її представників автор називає Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Грушевського, які розвивали ті елементи раціоналізму, що виявляли вчені-романтики. В цей період поглиблюється тип наукового видання фольклору зі скрупульозним коментарем, здійснюється ревізія фольклорних текстів з огляду на їх автентичність, встановлюється міра історичності усної словесності, посилюється увага до монографічного вивчення твору, який розглядається на широкому культурно-історичному тлі позатекстової дійсності. Толерантно ставлячись до різних наукових шкіл і методів у фольклористиці, позитивісти бачать і з'ясовують їх можливості й межі, критикують їх крайнощі й водночас уміють йти в ритмі з поступом науки.

Після характеристики двох великих етапів в історії української фольклористики (романтизм та позитивізм) автор робить певні висновки і підбиває підсумки, які подає у вигляді однієї глави під назвою «Українська культурно-історична школа у фольклористиці: методологічні орієнтири». Автор знову наголошує, що в історико-методологічному аспекті розрізняємо теоретично загальноєвропейську модель культурно-історичної школи та її модифікації, які виростили на різних національних ґрунтах. А далі автор стверджує, що українська культурно-історична школа сформувалася раніше від загальноєвропейської моделі культурно-історичної школи. Теоретично-методологічну основу нашої культурно-історичної школи становить учення М.Максимовича й О.Бодянського 20-30-х років XIX ст. про історичну, географічну й національну зумовленість явищ словесності, що його висунули вони в душі просвітительського раціоналізму.

Українська культурно-історична школа поставила питання про можливість й межі кожного наукового методу дослідження словесності й застерігала від його надужиття, водночас виявила еластичність у спроможності асимілювати в собі здобутки, запозичені з інших наукових шкіл, на які вона також впливала. Якоюсь мірою на її методологічній базі розвивається український компаративізм, психологічна школа О.Потебні. Саме ця школа розглядається далі в окремому розділі книги. Тут висвітлюються такі питання: процес формування думки та ембріологія поетичної творчості у теорії Потебні, перцептивний характер фольклорного образотворення, роль етнофілософського принципу пізнання при зображенні мистецької образності, специфіка міфологічного та поетичного типу мислення у працях Потебні, натуроцентричні особливості української етноестетики.

Окремим розділом автор подав і «Культурно-історичний підхід при вивченні дум у фольклористичних дослідженнях Філарета Колесси». Я.Гарасим виділяє провідні ідеї вченого, основні засади його досліджень, зазначає, що фактор своєрідного кровообігу між фольклором, книжністю і знову усною словесністю у Ф.Колесси не просто проблема фольклоризму художнього літературного тексту чи офолькlorення літературного твору, а чинник генетизму тексту дум. Загальна тенденція дослідника – показати мінімум впливу у книжності на думи й максимум усності. Центральною віссю генетичної концепції історичних дум у Колесси є послідовно проведена й глибоко аргументована скрупульозним аналізом мотивів, ритміки та мелодій дум і народних похоронних голосінь концепція про органічну спорідненість дум з голосіннями. Закінчуючи главу, автор стверджує, що Ф.Колесса ефективно застосовував у своїх дослідженнях методологічні орієнтири культурно-історичної школи і, мабуть, був останнім її талановитим репрезентантом.

Завершується посібник аналізом фольклористичних студій Івана Денисюка. Автор визначає сферу наукових зацікавлень вченого, яка зосереджена на: встановленні витоків національної специфіки фольклору; з'ясуванні характерних особливостей фольклорно-літературних взаємин;

вивченні поліського фольклору і міфології. У посібнику наголошується на ретельності, глибині і всеосяжності наукових студій І.Денисюка.

Загалом посібник Я.Гарасима можна вважати досить глибоким у розкритті основних віх та постатей історії української фольклористики, аналізі ключових праць найвизначніших дослідників, їх наукових концепцій.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 02.09.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. філол. наук, професором Курчівим Р.Ф.*

BASIC STAGES AND PROMINENT FIGURES IN HISTORY OF UKRAINIAN FOLCLORISTICS

O. P. Didic

*Institute of Ukraine Linguistics by I. Krip'yakevich, Lviv;
ph. +380(322)62-25-13*

The reflections after the book of Yaroslav Garasim are «Essays to history of Ukrainian folkloristic» – K.: Knowledge, 2009, – 301 s.

Key words: *Ukrainian folkloristic, culture historical school in folkloristic, romanticism, positivism.*